

BTO Verkennend Onderzoek

S E P T E D

Panorama Nederland: positief en verbeeldend

Nederlanders denken minder positief over de samenleving dan voorheen. Er is behoefte aan een nieuw verhaal om mensen weer te laten verlangen naar een mooie toekomst. Verbeelding is de afgelopen tijd een krachtig wapen geworden om mensen te prikkelen. Het College van Rijksadviseurs heeft gebruikmakend van het verlangen naar positivisme en verbeelding een aanzet gedaan met Panorama Nederland: een positief verbeeldend toekomstperspectief voor de ruimtelijke inrichting van Nederland. In deze trendalert worden de verschillende componenten van Panorama Nederland uiteengezet en gereflecteerd of deze idealistische verbeelding haalbaar is in onze samenleving. Vervolgens wordt gekeken hoe de drinkwatersector een rol kan spelen in het ontwerp van Panorama Nederland en wat het belang van verbeelding is voor het ontwerpen van een duurzame toekomst.



Panorama Nederland: een positief verbeeldend toekomstperspectief voor de ruimtelijke inrichting van Nederland.



Trendbeschrijving en achtergrond

De Nederlandse overheid staat voor een aantal complexe opgaven. Een doorbraak maken in het continue getob over het klimaatakkoord, verduurzaming van de landbouwsector, tegenwerken van biodiversiteitsverlies, het oplossen van het nijpende tekort aan woningen en het faciliteren van de overstap naar hernieuwbare energiebronnen om er een paar te noemen.

Daar komt ook nog bij dat sociaal gezien Nederlanders minder positief denken over de samenleving dan voorheen. Dat concludeert het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in zijn laatste kwartaalrapport van 2018. Volgens het onderzoek denken meer mensen pessimistisch over de samenleving (48 procent) dan optimistisch (42 procent). Teloorgang van verdraagzaamheid en verbondenheid, gebrek aan vertrouwen in de politiek, gebrek aan rust en zekerheid en toenemende milieuproblemen zijn enkele argumenten die naar voren komen onder de pessimisten. De complexe uitdagingen die Nederland in het voortuitzicht heeft en het toenemende negativisme onder burgers vraagt wellicht om een positief en verbeeldende toekomstvisie dat Nederland vooruit brengt om de grote maatschappelijke vraagstukken op te lossen.

Verbeelding is de afgelopen tijd een krachtig wapen geworden om mensen weer zin in de toekomst te laten krijgen. De tentoonstelling “Places of Hope” afgelopen jaar in Leeuwarden bijvoorbeeld, nam bezoekers mee in een spannende verbeeldende ontdekkingstocht over hoe Nederland kan transformeren van een land vol grootschalige industrieën en maatschappelijke problemen naar een duurzaam en sociaal verdraagzaam land. Volgens de curator van Places of Hope, Prof. Maarten Hajer, liggen de toekomstige oplossingen voor Nederland niet in de statistiek, maar in de verbeelding. Van de verbeelding van een gewenste werkelijkheid gaat een enorme mentale aantrekkingskracht uit, het wekt energie op.

Deze gedachte wordt ook gedeeld door de Duitse socioloog, Prof. Jens Beckert, die in 2016 een boek uitbracht “Imagined Futures”. Leidend in zijn werk is dat fictieve verwachtingen in de toekomst een bron vormen voor creativiteit in de economie. Verbeelding is een krachtig medium dat het bekende kan transcenderen en beslissingen motiveren die “nieuwheid” creëren.

Het College van Rijksadviseurs, een onafhankelijk adviescollege dat het kabinet adviseert over ruimtelijke kwaliteit, heeft gebruikmakend van het verlangen naar positivisme en (ruimtelijke)

verbeelding een aanzet gedaan om een toekomstvisie te ontwerpen. Op 6 december 2018 werd het zogeheten Panorama Nederland gelanceerd dat een positief verbeeldende toekomstperspectief presenteert om Nederland zodoende schoner, hechter en rijker te maken. Deze positieve verbeelding past ook enigszins bij het uitgangspunt van de maakbare samenleving die in ruimtelijke inrichtingsplannen is terug te vinden.

Wat is Panorama Nederland?

Panorama Nederland schetst een optimistisch en aantrekkelijk toekomstperspectief voor de ruimtelijke inrichting van Nederland. Het onoverzichtelijke veld van noodzakelijke aanpassingen die nodig zijn voor de samenleving worden in Panorama Nederland in samenhang onderzocht. In deze toekomstvisie wordt de nadruk gelegd op de positieve effecten van de aanpassingen die nodig zijn om de toekomstige uitdagingen zoals klimaatverandering en de energietransitie aan te gaan. Als er een herkenbaar en positief toekomstbeeld ontstaat, kunnen de noodzakelijke veranderingen krachtiger op gang worden gebracht. Een toename van de kwaliteit van leven in de breedste zin van het woord.

Het College van Rijksadviseurs (waaronder rijksbouwmeester Floris Alkemade) vindt dat er een



cultuuromslag moet ontstaan van sectoraal naar integraal. Dit is de enige mogelijkheid om de veel omvattende aard van vragen op de juiste manier aan te pakken. In Panorama Nederland prevaleert daarom het algemeen belang over het individuele, de lange termijn boven de korte en samenhang boven het sectorale. Vanuit deze gedachtegoed zijn in Panorama Nederland strategische principes gedefinieerd om een gedeelde aantrekkelijke toekomstvisie te vormen waarmee de gewenste transitie op gang gebracht kunnen worden.

Het ontwerp van Panorama Nederland is ondergebracht in een rapport genaamd [Panorama Nederland: schoner, hechter en rijker](#). Behalve het rapport, is er ook een app voor de mobiel en sinds kort ook een tentoonstelling: een groot rondlopend doek dat het Nederland van 2050 verbeeldt.

Beeld: Een ruimtelijke verbeelding in Panorama Nederland.



Vier ruimtelijke thema's

Het voorgestelde Panorama Nederland is gegroepeerd in vier leidende thema's: de wateropgave, het boerenland, verstedelijking en duurzame energie. Deze vier ruimtelijke thema's worden voor ieder kort omschreven.

De wateropgave

Sinds het verre verleden hebben Nederlandse watermanagers samengewerkt aan wateropgaves en dat zal in de toekomst ook het geval zijn. Door het veranderende klimaat wordt Nederland op de langer termijn steeds kwetsbaarder. Extremer weer zoals aanhoudende droogte en/of hevige neerslag worden het nieuwe normaal. Daarnaast stijgt de zeespiegel door het smelten van de poolkappen.

Om deze uitdagingen aan te gaan moeten volgens de ontwerpers van Panorama Nederland wateropgaves benut worden voor omgevingskwaliteit. Maatregelen voor klimaatadaptie bijvoorbeeld, moeten naast het weerbaarder maken van het watersysteem ook de kwaliteit van de leefomgeving verhogen. Rijk en overheid moeten vanuit een integrale lange-termijn visie samenwerken en bij iedere wateropgave omgevingskwaliteit als expliciete doelstelling hebben.



De essentie van een dubbele doelstelling van waterveiligheid + ruimtelijke kwaliteit komt goed tot uiting in het door Rijkswaterstaat uitgevoerde programma Ruimte voor de Rivier. Uit praktische noodzaak om overstromingen te voorkomen wordt tegelijkertijd een kwaliteitsimpuls gegeven in het gebied. Zo wordt bijvoorbeeld natuurontwikkeling gestimuleerd en ontstaan er mogelijkheden voor recreatie in de uitgegraven gebieden. De ervaring leert dat het maatschappelijk draagvlak toeneemt wanneer de waterveiligheidsdoelstellingen gekoppeld worden aan ruimtelijke kwaliteitsdoelstellingen.



Beeld: De nieuw aangelegde nevengeul (rechts) van de rivier de Waal bij Nijmegen als onderdeel van het ruimte voor de rivier programma.

Andere strategische principes die onderdeel vormen van de wateropgave uitgezet in Panorama Nederland zijn dat er gestreefd moet worden naar maximale maatschappelijk rendement op de lange termijn. Bij iedere investering in het watersysteem moet gekozen worden voor opbrengstmaximalisatie in plaats van kostenminimalisatie. Aan “zachte” waarden, zoals schoonheid van het landschap en aantrekkelijkheid van het woongebied, moet meer waarde gehecht worden. Verder moeten watermanagers verder kijken dan alleen het jaartal 2050. Er zijn momenteel veel programma's die zich richten om resultaten te realiseren tot het jaartal 2050. Het watersysteem moet zodanig flexibel ingericht worden dat er marges en opties opgehouden worden zodat het ook bestendig is voor ontwikkelingen die eventueel na 2050 plaats kunnen vinden.

Concreet worden de volgende wateropgaven tot prioriteit gesteld:

- Beschouw de wateropgaven als ruimtelijke opgaven
- Verruim rivieren in samenspel met dijkversterking en zorg voor een aantrekkelijke omgeving
- Creëer ruimte voor water in de stad en maak hiermee verbindingen tussen stad en land

- Intensiveer het schone vervoer over en langs het water
- Ga bodemdaling in het veen tegen
- Benut het vasthouden van zoetwater als kwaliteitsimpuls
- Haal energie uit water

Het boerenland

De huidige manier van intensieve landbouw productie is niet langer houdbaar. Cultuurhistorische elementen zoals sloten en houtwallen verdwijnen, de biodiversiteit op het platteland neemt af, bodem en oppervlakte water kwaliteit is in sommige gevallen niet op het gewenste niveau en de inkomenspositie van boeren is minder goed dan voorheen. Nederland is volgens de ontwerpers van Panorama Nederland toe aan een “New Deal” tussen boer en maatschappij om de voedselproductie weer in evenwicht te brengen.

Belangrijke leidende principes in deze ambitie zijn het stellen van een hoge landschapskwaliteit als randvoorwaarde voor landbouw. In het landelijk gebied bijvoorbeeld, moet alleen grondgebonden geboerd worden. Intensieve veehouderij en glastuinbouw moeten zich vestigen in agroparken nabij snelwegen en mainports. Ook moeten nieuwe woningen en bedrijven zo veel mogelijk in bestaand stedelijk gebied gebouwd worden om ruimte te



geven aan de landbouwsector om te verduurzamen. Verder moet er maximaal ingezet worden om de vitaliteit van de bodem te verbeteren. Per gebied moet de omvang van de landbouwproductie bepaald worden die het gebied aankan.

Daarnaast moeten gebieden met een hoog cultuurhistorische waarde, zoals veengebieden, beter beschermd worden tegen verontreiniging en overexploitatie. In ieder veengebied zou ontwerp onderzoek verricht moeten worden naar duurzame oplossingen voor het behoud van veen. Tot slot, om de inkomenspositie van boeren te verbeteren, zou de overheid een belangrijke rol kunnen spelen. Zo kan er bijvoorbeeld door de overheid een overgangsfonds opgericht worden voor boeren die willen overstappen naar een duurzame bedrijfsvoering.

Verstedelijking

Urbanisatie naar stedelijke gebieden neemt in Nederland toe. Vooral in grote steden is daardoor een nijpend woningtekort ontstaan. Een miljoen nieuwe woningen zijn er nodig tot 2040. Om dit te realiseren en om de ruimtelijke kwaliteit te garanderen moeten ontwerpers en planologen anders omgaan met stedelijke ontwikkeling en mobiliteit. Het traditionele denken van een functionele stad, waarbij gebieden van elkaar

gescheiden worden op basis van hun unieke functie, moet aangepast naar een visie waarin nabijheid en diversiteit gestimuleerd wordt.

Principes die in deze ambitie leidend zijn, zijn dat er dichter bij elkaar gewoond moet worden, binnen een efficiënt netwerk van verbindingen. Het openbaar vervoer vormt daarbij de ruggengraad voor (stedelijke) mobiliteit. Snelle (inter)nationale treinverbindingen moeten onder andere geoptimaliseerd worden. Daarnaast moeten er in stedelijke gebieden een menging van functies ontstaan. Dit zorgt ervoor dat er een gevarieerd aanbod van werk en voorzieningen aanwezig is dicht bij huis. Zo gaat er minder tijd verloren aan woon- werkverkeer en wordt er meer tijd overgehouden voor elkaar. Het toekomsbeeld van de stad wordt dan ook gepresenteerd onder de noemer *Meer tijd voor elkaar*.



Beeld: Collage van een gemengde binnenstedelijke omgeving uit Panorama Nederland.

Duurzame energie

Nederland zet zich in om de CO₂ uitstoot de komende decennia aanzienlijk te verlagen. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Momenteel werken verschillende partijen aan het klimaatakkoord dat gesplitst is in vijf sectorale tafels om makkelijker tot oplossingen en afspraken te komen. Echter, door de sectorale aanpak wordt de samenhang tussen de vijf sectoren gemist. De huidige versnipperde aanpak kan leiden tot een verrommeling van het landschap. Hier zitten burgers zeker niet op te wachten en verliest het klimaatakkoord draagvlak. De energietransitie en klimaatdoelen worden alleen



gehaald als een integrale, gebiedsgerichte benadering gehanteerd wordt.

Concrete principes die gepaard gaan met deze ambitie zijn dat Nederland moet streven naar regio- en grensoverschrijdende energienetwerken. Naast het opwekken van duurzame energie uit hernieuwbare bronnen zoals wind, zon en water moeten integrale structuren ontwikkeld worden voor de transport van duurzame energie over land en zee zonder dat de ruimtelijke kwaliteit daarbij verloren gaat. Dit vereist afstemming tussen verschillende sectoren. Zo moet zonne-energie opgewekt worden op daken, industrieterreinen en braakliggende terreinen in tegenstelling tot op landbouwgronden en natuurgebieden. Als de ruimtelijke impact van de energietransitie te groot wordt, zal deze transitie op maatschappelijk weerstand stuiten.

Governance

Om de boogde toekomstvisie van Panorama Nederland tot een succes te maken, zijn een aantal belangrijke governance principes van groot belang. Als eerst roept het College van Rijksadviseurs om de invoering van de Omgevingswet in 2021 samenhangend te maken op verschillende schaalniveaus. De Omgevingswet 2021 schrijft voor dat het Rijk, de provincies en gemeenten elk één

omgevingsvisie vaststellen voor de fysieke leefomgeving. Een concrete samenhang tussen de verschillende omgevingsvisie op ieder schaalniveau ontbreekt nog in de plannen. Het College van Rijksadviseurs stelt daarom voor dat Rijk, provincies en gemeenten met elkaar voor iedere regio ook een Regionale Omgevingsagenda moeten maken. De regionale schaal is volgens het College van Rijksadviseurs essentieel omdat op die schaal de opgaven en uitwerkingen concreet worden: de vier thema's van Panorama Nederland komen op de regionale schaal duidelijk herkenbaar bij elkaar.

Ten tweede, is het volgens het College van Rijksadviseurs van belang dat het rijk samen met buurlanden afspraken maakt over grensoverschrijdende vraagstukken. De vier thema's binnen Panorama Nederland moeten nadrukkelijk gezien worden in het licht van grensoverschrijdende samenhang. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld het gezamenlijk ontwikkelen van de Noordzee voor het opwekken van duurzame energie om de energietransitie op gang te brengen.

Ten derde, roept het College van Rijksadviseurs op dat het Rijk als een vanzelfsprekende en betrouwbare samenwerkingspartner moet fungeren met de regio, buurlanden en individuele projecten. Het Rijk moet beleid in een bepaalde

transitieperiode niet dicteren, maar verkennen hoe gedeelde ambities in samenhang kunnen worden bereikt.

Verhaal voor de zondagmiddag

De positieve toonzetting en krachtige verbeeldingen die naar voren komen in Panorama Nederland is voor vele een verademing. Echter, dit optimistische geluid is niet voor iedereen weggelegd. Hoe realistisch is de voorgestelde verbeelding van Panorama Nederland?

Critici wijzen er op dat het perspectief van Panorama Nederland een wensbeeld geworden is dat niet bijdraagt aan draagvlak. Volgens Pieter Hendrikse, CEO van vastgoedadviseur JLL, mist Panorama Nederland urgentie en handvatten voor de markt. Panorama Nederland pretendeert om zoveel mogelijk meerwaarde en maatschappelijk rendement te creëren. Waar de ontwerpers van Panorama Nederland aan voorbij gaan, volgens Hendrikse, is dat steden voor een groot deel in privaat bezit zijn van investeerders en particulieren. De private sector wil graag bijdragen aan het realiseren van sociaal-maatschappelijk rendement, maar dat moet niet ten koste gaan van economisch rendement. In Panorama Nederland wordt de markt niet betrokken, maar krijgt het immers een wensbeeld opgelegd, aldus Hendrikse.



Verder wordt er in Panorama Nederland voorgesteld om zoveel mogelijk binnen de stadsgrenzen te bouwen. Volgens Hendrikse zijn binnenstedelijk en buitenstedelijk bouwen beide hard nodig om alle Nederlanders te kunnen laten wonen, werken en recreëren. In Panorama Nederland wordt gesteld dat er een miljoen woningen nodig zijn tot 2040. Volgens Hendrikse is de ruimte in de steden eenvoudigweg te schaars om in die behoefte te voorzien, dus zou er ook buitenstedelijk gebouwd moeten worden.

De nadruk die in Panorama Nederland gelegd wordt op binnenstedelijk wonen en bouwen was ook een kritiek punt van prof. Friso de Zeeuw, hoogleraar gebiedsontwikkeling aan de TU Delft. In Panorama Nederland word voorgesteld dat wanneer je in de stad woont, je minder hoeft te reizen naar je werk en dus meer tijd over houdt voor anderen. Echter is volgens De Zeeuw dat werk inmiddels in veel gevallen naar een locatie buiten de stad verplaatst, omdat daar in het kader van de verdichting ook woningen zijn verzezen. Het is geen toeval dat veel sport- en bedrijventerreinen zich aan de buitenkant van steden gevestigd zijn.

De Zeeuw stelt ook dat het hele Panorama Nederland afhangt van ongedekte financiële claims. De Zeeuw noemt zelfs dat Panorama Nederland

losgezongen is van euro's. Zo moeten er in het voorgestelde ontwerp achterstandswijken opgeknapt worden, warmtenetten aangelegd worden en een ingrijpende transformatie plaatsvinden in de landbouwsector. Wie gaat dit allemaal betalen? Panorama Nederland geeft als voorstel om daar een fonds voor op te richten, iets wat De Zeeuw een eufemisme vindt dat tientallen miljarden euro's gaat kosten.

Luuk Boelens, hoogleraar ruimtelijke planning aan de Universiteit Gent, stelt ook vraagtekens bij de oplossingen die worden geboden in Panorama Nederland. Volgens Boelens zijn de voorgestelde oplossingen te veel vanuit het "traditioneel failliete" verticale denken bedacht. Waar blijft de onderliggende solidariteit met de burger? Belanghebbenden die grond in eigendom hebben, worden uit vrijwel elk voorstel geweerd. Dit is volgens Boelens vrij frappant aangezien de verleidelijke verbeelding uit Panorama Nederland juist in de leefomgeving van de burgers gestalte moet krijgen.

Zowel Hendrikse, De Zeeuw als Boelens stellen dat de wisselwerking tussen visionaire ideeën en globale indicaties over betaalbaarheid en uitvoerbaarheid leidend moeten zijn in het vormen van een verbeelding. Dan pas krijgt een verbeelding

betekenis en ontstaat het niveau van leuke plaatjes. Nu is Panorama Nederland een leuk verhaal voor de zondagmiddag.



Relevantie

Bijdragen aan omgevingskwaliteit

Het ruimtelijke thema dat het meest relevant is voor de watersector binnen Panorama Nederland is de wateropgave. Hierin staat centraal dat toekomstige wateropgaven benut moeten worden om ook de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren. Omgevingskwaliteit zou een expliciet tweede doelstelling moeten worden bij alle wateropgaven. Mooi om te zien is dat bij de plaatjes voor de ruimtelijke inrichting de ondergrond (en daarmee grondwater) nadrukkelijk wordt meegenomen.

Drinkwaterbedrijven en waterschappen zetten zich in toenemende mate in om de omgevingskwaliteit te verbeteren. Een aantal drinkwaterbedrijven hebben bijvoorbeeld concrete omgevingsvisies geformuleerd en stellen (een deel van) hun beheerterreinen open voor publiek. In de waterleidingduinen bijvoorbeeld, zijn voldoende mogelijkheden voor burgers om te recreëren. Het is van belang dat drinkwaterbedrijven dit blijven doen als ze bij willen dragen aan omgevingskwaliteit. Dit versterkt indirect de sociaaleconomische vitaliteit en het vestigingsklimaat van de regio. De ervaring leert dat het draagvlak enorm toeneemt onder burgers voor ruimtelijke ordeningskwesties wanneer

omgevingskwaliteit als expliciete (tweede) doelstelling gehanteerd wordt.

Verder krijgen drinkwaterbedrijven steeds meer te maken met toenemende druk op de ruimte en een groeiende dreiging van risicovolle gebruiksfuncties. Hoog-thermische warmtenetten bijvoorbeeld, in het kader van de aankomende energietransitie, zou de grondwaterkwaliteit kunnen doen verslechteren als deze in de nabijheid liggen van grondwaterwingebieden. Drinkwaterbedrijven doen het goed in het voorkómen van diverse ruimteclaims (stedelijke uitbreiding, winnen van bodemenergie in beheerterreinen, aanleg van warmtenetten etc.). Echter draagt deze reactieve houding niet even goed bij aan het realiseren van de nodige aanpassingen die nodig zijn in de toekomstige ruimtelijke omgeving voorgesteld in Panorama Nederland. Waar moeten die warmtenetten dan wel geplaatst worden?

Drinkwaterbedrijven zouden een prominentere rol kunnen spelen in het (actief) aangeven waar toekomstige infrastructuur wél gerealiseerd kan worden. Als een drinkwaterbedrijf zelf met aanzetten komt aan gemeentes en ruimtelijke planbureaus, wordt er progressie geboekt voor een betere en efficiëntere inrichting van de omgeving. Om daarbij te helpen zouden drinkwaterbedrijven

nieuwe kennis kunnen ontwikkelen en specifiek onderzoek verrichten alsmede actief participeren in maatschappelijke discussies over omgevingskwaliteit.

Maximaal maatschappelijk rendement

Het creëren van maximaal maatschappelijk rendement voor de langer termijn komt ook nadrukkelijk naar voren in de wateropgave van Panorama Nederland. Het creëren van “zachte”, niet monetaire waarden zou meegenomen moeten worden voor iedere investering in de watersector. Er zal, zoals verwoord in Panorama Nederland, een verschuiving moeten plaatsvinden van kostenminimalisatie naar opbrengstmaximalisatie.

In een recente [DWSI sessie](#) waar waterorganisaties bij elkaar kwamen over meervoudige waardecreatie werd deze nodige verschuiving vergelijkbaar omschreven als een verandering in het denken van laagst maatschappelijke kosten naar hoogst maatschappelijke waarde. Wanneer er gedacht wordt in laagst maatschappelijke kosten, wordt het al gauw een monetaire discussie. Het denken in hoogst maatschappelijk waarde roept drinkwaterbedrijven op om op een andere manier na te denken waarbij het begrip “waarde” centraler staat in de discussie. Om die discussie goed te kunnen voeren is het van belang dat



drinkwaterbedrijven aandacht besteden aan het rapporteren en communiceren over welke (zachte) waarden er in de drinkwatersector gecreëerd worden. In dezelfde sessie werd namelijk geconstateerd dat drinkwaterbedrijven momenteel nog onvoldoende rapporteren over deze waarden.

Verder, om maximale maatschappelijke rendement te creëren, zouden drinkwaterbedrijven ook werknemers in dienst kunnen nemen of huidige werknemers kunnen inzetten die buiten de traditionele functies omwerken. Deze (fulltime) functies zouden zich kunnen richten om meervoudige projecten te realiseren met als primair doel om maximale maatschappelijke waarde te creëren. Bij zulke projecten is het van belang dat drinkwaterbedrijven open staan voor een open planproces met andere partijen. Bij meervoudige projecten zijn andere (flexibelere) afspraken nodig om ervoor te zorgen dat voor ieder de juiste waarden gecreëerd worden.

Behoefte aan (positieve) verbeeldingen

Panorama Nederland maakt gebruik van positieve verbeeldingen om het intellectuele vermogen van de Rijksadviseurs creatief zichtbaar te maken voor een breed publiek. Positieve verbeeldingen spelen een belangrijke rol in de boodschap die de Rijksadviseurs willen overbrengen. Momenteel

hebben we een overdaad aan verhalen (in de media) over wat er allemaal mis kan gaan in de toekomst, bijvoorbeeld als gevolg van klimaatverandering. Wellicht heeft deze negatieve berichtgeving bijgedragen aan het door SCP geconstateerde toename in het aantal burgers die pessimistisch denken over de samenleving.

Burgers, overheden en particulieren hebben een nieuw verhaal nodig om geprikkeld te worden. Positieve verbeelding is een mogelijke ingrediënt voor een duurzame toekomst: pas als idealen verbeeld worden, kunnen we deze ook najagen. Volgens de eerder genoemde curator van Places of Hope in Leeuwarden, Prof. Maarten Hajer, worden mensen niet overtuigd door feiten, maar verleid door verbeelding. Met behulp van verbeelding kunnen denkpatronen doorbroken worden en nieuwe invalshoeken gevonden worden, ook als de situatie uitzichtloos lijkt. Verbeeldingen lossen geen problemen op, maar voorzien wel in een manier van scherper waarnemen en het stellen van betere vragen. Om stappen te zetten richting toekomstige uitdagingen en een duurzame toekomst te bewerkstelligen zou verbeelding meer aandacht mogen krijgen in het (water)beleid.

Een voorbeeld in de watersector waar verbeelding een belangrijk onderdeel vormt is de [Routekaart](#)

[Afvalwaterketen 2030](#). De Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Unie van Waterschappen hebben gezamenlijk een visiebrochure samengesteld van hoe de afvalwaterketen er in 2030 uit ziet. Deze visie wordt onderbouwd met ruimtelijke verbeeldingen voor de bebouwde omgeving, (grondgebonden) industrie en natuur. De Routekaart Afvalwaterketen 2030, met de bijbehorende verbeeldingen, kan gebruikt worden als inspiratiebron voor lange termijn strategieën en het identificeren van kansrijke innovaties.

Inmiddels zijn er meerdere regionale uitwerkingen opgesteld voor een toekomstbestendige (afval)waterketen, zie bijvoorbeeld de [Visie Waterketen Zeeland](#). Daarnaast zien we ook dat de watersector in haar toekomst verbeelding aansluit bij andere maatschappelijke opgaven zoals Nederland Circulair. Zo wordt in het huidige BTO-WiCE project Efficiënt met Grondstoffen een visie en routekaart voor een volledig circulaire waterketen in 2050 opgesteld. Zo'n aantrekkelijke stip aan de horizon draagt wellicht bij aan de benodigde transitie.



Meer informatie

- <https://www.collegevanrijksadviseurs.nl/adviez-en-publicaties/publicatie/2018/12/06/panorama-nl>
- <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/nederland-is-in-2100-een-optimistisch-en-duurzaam-gidsland-althans-dat-denkt-de-rijksbouwmeester~b0b56fb1/>
- <https://frisodezeeuw.nl/publicaties/2018/Sorry%20ik%20kom%20het%20feestje%20van%20Panorama%20Nederland%20verstoren.pdf>
- https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2018/Burgerperspectieven_2018_4
- <https://nos.nl/artikel/2275199-meer-windmolens-en-zonneparken-maar-alleen-met-steun-van-burgers.html>
- <https://www.stadszaken.nl/ruimte/gebiedsontwikkeling/1989/wiens-panorama-is-dit-eigenlijk>
- <https://www.trouw.nl/groen/places-of-hope-we-moeten-weer-zin-in-de-toekomst-krijgen~a72f5215/>
- <https://www.uvw.nl/wp-content/uploads/2013/12/Afvalwaterketen-tot-2030.pdf>
- Beckert, J. (2016). Imagined futures. Harvard University Press.

Keywords

Positivisme, verbeelding, toekomstvisie, omgevingskwaliteit, maatschappelijk rendement